

РЕЦЕНЗІЯ

в. о. завідувача кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора юридичних наук, професора ЛАДИЧЕНКА Віктора Валерійовича на дисертаційне дослідження СЕРБІНОВОЇ Аліни Андріївни на тему: «Адміністративно-правові засади функціонування автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право»

Актуальність обраної теми. Обрана тема дисертаційного дослідження є надважливою для вітчизняної правової науки. У контексті посилення фінансових ризиків, зростання масштабів легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також активного впровадження цифрових технологій у сферу господарської діяльності та податкового контролю, особливої наукової та практичної значущості набуває дослідження проблем функціонування системи фінансового моніторингу в Україні, зокрема в частині його взаємодії з автоматизованим моніторингом господарських операцій та забезпеченням прав платників податків. Фінансовий моніторинг господарських операцій, як інструмент протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, є одним із ключових напрямів сучасної фінансової політики як на національному, так і на міжнародному рівнях. В умовах зростання обсягів транскордонних фінансових потоків та ускладнення схем руху капіталу актуалізується потреба в посиленні нормативного регулювання і застосуванні ефективних механізмів контролю за фінансовими операціями суб'єктів господарювання. Метою таких заходів є недопущення використання фінансової системи в злочинних цілях. З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій, значний потенціал у підвищенні ефективності фінансового моніторингу мають автоматизовані системи, що базуються на використанні штучного інтелекту, алгоритмів машинного навчання та аналізу транзакцій.

Актуальність обраної теми зумовлена також необхідністю адаптації правової системи до нових технологічних викликів, які виникають у процесі модернізації податкового адміністрування. Традиційні форми контролю дедалі більше поступаються автоматизованим системам, які здатні обробляти великі обсяги даних у режимі реального часу. Проте застосування таких систем без належного правового регулювання може призводити до порушення прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Саме тому виникає потреба у ґрунтовному дослідженні адміністративно-правових механізмів, які забезпечують баланс між інтересами держави та платників податків.

Інтеграція автоматизованого моніторингу вимагає створення надійної інформаційно-технічної бази, яка повинна мати чітке законодавче підґрунтя. Особливу увагу слід приділити нормативно-правовому регулюванню захисту персональних даних, гарантуванню кібербезпеки та визначенню юридичної відповідальності за зловживання чи втручання в роботу цифрових систем. Оскільки ці процеси безпосередньо стосуються діяльності суб'єктів владних повноважень, вони підлягають глибокому осмисленню крізь призму адміністративного права.

Водночас важливим є аналіз світового досвіду цифровізації фіскального контролю. Дослідження зарубіжних моделей допомагає виявити як переваги, так і недоліки таких реформ, що дозволить імплементувати найефективніші підходи в українську практику та запобігти можливим помилкам. Крім того, трансформація вітчизняного правового поля має відбуватися в чіткій відповідності до міжнародних стандартів прозорості, підзвітності та результативності державного управління.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Аліни Сербінової характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних матеріалів та матеріалів судової практики.

Доведеність наведених дисертанткою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання. Методологія дослідження ґрунтується на положеннях теорії держави і права, науки адміністративного права, інформаційного права та фінансово-правових досліджень, що дало змогу розкрити досліджуване явище в його багатовимірності, від теоретико-правових засад до практико-орієнтованих механізмів реалізації. У дисертації використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які забезпечили всебічність, об'єктивність і системність аналізу досліджуваних явищ.

Логіко-семантичний метод застосовано для уточнення змісту базових понять і категорій, зокрема «податковий контроль», «автоматизований моніторинг господарських операцій», «інформаційно-аналітична система податкового адміністрування» (підрозділи 1.1, 2.1). Історико-правовий метод використано для дослідження етапів становлення та розвитку системи податкового контролю в Україні, а також для виявлення закономірностей еволюції підходів до автоматизації податкового адміністрування (підрозділи 1.2, 1.4). Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення національного та зарубіжного досвіду правового регулювання автоматизованого податкового моніторингу, визначення спільних і відмінних рис у підходах до автоматизації контрольних процедур (підрозділи 1.4, 3.1, 3.2). Метод аналізу і синтезу використано для виокремлення основних елементів адміністративно-правового механізму функціонування автоматизованого моніторингу, узагальнення наукових підходів і формування авторської позиції щодо вдосконалення правового регулювання (підрозділи 2.3, 2.4, 3.3). Системно-структурний метод дав змогу розглядати автоматизований податковий моніторинг як складну багаторівневу систему, що поєднує технічні, організаційні та правові елементи, взаємопов'язані в межах публічного адміністрування (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2). Метод моделювання застосовано для розроблення теоретичної моделі вдосконалення адміністративно-правового механізму функціонування автоматизованого податкового моніторингу та визначення перспектив використання технологій штучного інтелекту в цій сфері (підрозділ 3.1, 3.3). Логіко-юридичний метод використано при формуванні висновків, узагальнень і пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання автоматизованого моніторингу господарських операцій, а також забезпечення дотримання прав платників податків (підрозділи 1.4, 2.4, 3.1, 3.3).

Мета дисертаційного дослідження полягає у формуванні цілісного наукового уявлення про адміністративно-правові засади функціонування автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю з метою опанування теоретичних засад та виявлення практичних проблем їх реалізації, надання пропозицій для удосконалення нормативно-правового забезпечення та реалізації.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення податкового контролю в системі публічного адміністрування, зокрема у сфері впровадження та функціонування автоматизованих інформаційно-аналітичних систем податкового моніторингу.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади реалізації автоматизованого моніторингу господарських операцій як форми податкового контролю, включно з нормативно-правовими засадами, організаційними процедурами, техніко-правовими алгоритмами, гарантіями прав платників податків та перспективами використання технологій штучного інтелекту у зазначеній сфері.

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки авторки, її наукову зрілість.

У **вступі** здійснено обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** дисертації розглянуто теоретико-методологічні основи автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю України; досліджено сутність та зміст податкового контролю як інституту публічного адміністрування; визначено етапи становлення та розвитку системи податкового контролю в Україні; встановлено форми та методи здійснення податкового контролю.

Другий розділ дисертації присвячено організаційно-правовим засадам автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю України; авторкою розкрито методологічні підходи до розуміння сутності автоматизованого моніторингу господарських операцій у податковому законодавстві України; проаналізовано суб'єктів реалізації автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю в Україні, нормативно-правову регламентацію процедур автоматизованого моніторингу господарських операцій та гарантії прав платників податків, визначено нормативне регулювання та особливості використання штучного інтелекту в автоматизованому податковому моніторингу.

У **третьому розділі** дисертації розглянуто проблемні аспекти та напрями удосконалення адміністративно-правових засад автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю в Україні, досліджено зарубіжний досвід у цій сфері та запропоновано напрями вдосконалення національного законодавства.

Завершується дисертація розгорнутими висновками, у яких здійснено комплексний аналіз наукових праць та чинного законодавства, що визначають адміністративно-правові засади автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю в Україні, виявлено основні недоліки законодавчого регулювання та сформульовано власні пропозиції і рекомендації, спрямовані на оптимізацію досліджуваної сфери суспільних відносин. Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо вдосконалення адміністративно-правових засад автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю в Україні.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання полягає в тому, що вони мають як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані: у науково-дослідній сфері – як підґрунтя для подальших наукових розробок із досліджуваної проблематики; у нормотворчій діяльності – при вдосконаленні законодавства, зокрема при розробленні проєктів відповідних нормативно-правових актів, так і проведенні їх правової експертизи;

у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності реалізації законодавства та діяльності органів податкового контролю; у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право», «Податкове право» та підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Отже, дисертація може виступати теоретичною основою для проведення науково-прикладних досліджень у сфері вдосконалення адміністративно-правових засад автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю в Україні, а висновки та рекомендації, що сформовані авторкою, можуть бути враховані під час удосконалення чинного національного законодавства.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 3 статтях у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 2 тезах наукових доповідей. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні Аліни Сербінової на тему: «Адміністративно-правові засади функціонування автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю» відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. Недостатньо обґрунтованою видається запропонована авторкою система класифікації суб'єктів і форм податкового контролю. У роботі використано декілька різних класифікаційних критеріїв, однак не розкрито їх методологічної основи, взаємозв'язку між собою та причин застосування саме таких критеріїв. Це ускладнює сприйняття авторської концепції та не дозволяє оцінити її як цілісну наукову систему.

2. Певної деталізації потребує запропонована автором концепція цифрово-орієнтованого (інтелектуально-превентивного) підходу до податкового контролю. Незважаючи на достатньо повний опис її складових, у роботі недостатньо розкрито механізм практичної реалізації запропонованої моделі, а також її відмінності від уже існуючих ризик-орієнтованих та цифрових підходів до здійснення податкового контролю, закріплених у чинному законодавстві та практиці діяльності контролюючих органів.

3. Практичні рекомендації щодо вдосконалення інформаційної взаємодії між податковими органами та іншими державними реєстрами залишилися недостатньо конкретизованими. Незважаючи на констатацію необхідності нормативного врегулювання єдиних стандартів міжвідомчого обміну інформацією, дисертація не містить конкретних механізмів їх запровадження, проєктів нормативних змін чи чітко визначених процедур реалізації запропонованої концепції.

4. Окремі рекомендації щодо цифрової трансформації податкового контролю мають переважно концептуальний характер. На думку рецензента, практична цінність роботи була б ще вищою за умови більш детальної конкретизації механізмів реалізації запропонованих

заходів, визначення послідовності їх впровадження та відповідного нормативного забезпечення.

Водночас викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань і свідчать про творчий характер роботи та спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем адміністративно-правових засад функціонування автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю, що мають суттєве значення для юридичної науки.

Загальний висновок. Загальний аналіз роботи Аліни Сербінової свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження, його актуальність і науковий рівень, теоретичне й практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в роботі, достатньо повно викладені в опублікованих здобувачкою наукових публікаціях. У дисертаційному дослідженні відсутні порушення академічної доброчесності.

Дисертація на тему: «Адміністративно-правові засади функціонування автоматизованого моніторингу господарських операцій в системі податкового контролю» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Сербінова Аліна Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент в. о. завідувача кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор юридичних наук, професор Віктор ЛАДИЧЕНКО